

Pedon merkit

Vanhaa koululaisvitsiä mukaillen: Kun Pentagonissa pieraistaan, lännen yliopistoissa sataa mediatutkimuksia. Jos joku on löytävinään edellä sanotusta kritiikin sävyjä, hän on oikeassa. Kritiikki on myös itsekritiikkiä, sillä olen melko ponnekkaasti itse ollut luomassa tuota sadetta (jonka tarkempi laatu jääköön lukijan mielikuvituksen varaan).

Vietnamin sodan osalta joukkoviestinnän tutkimusta on ennen muuta kiinnostanut se, vetäytyikö USA Vietnamista tiedotusvälineiden sodanvastaisuuden vuoksi. Persianlahden sota vuosina 1990 - 91 oli Vietnamin käänteiskuva; viestinnän tutkijoita kiehtoi ennen kaikkea kysymys siitä, oliko Yhdysvallat viimein oppinut käsittelemään joukkoviestintää tahtonsa mukaan.

Kysymys on sinällään tärkeä, sillä Yhdysvaltain puolustusvoimat on maailman suurin yksittäinen valtakeskus. Minne Pentagonin sormi osoittaa, sinne kääntyvät poliitikkojen, journalistien sekä tutkijoiden silmät, ja USA:n sotilasoperaatioiden pr-toiminta vaikuttaa mielipiteisiin ympäri maapallon. Tutkimuksen keskittyminen johtavan länsimaan toimintaan ja sitä seuraavaan läntiseen joukkoviestintään jättää kuitenkin varjoon monia muita tärkeitä kysymyksiä joukkoviestinnän roolista sodassa ja rauhassa.

Entisen Jugoslavian alueen sodat ja koko kaakkoista Eurooppaa vaivaavat vahvat vihanpidot ja jännitteet ovat korostaneet konfliktialueiden sisäisen joukkoviestinnän tutkimuksen merkitystä. Vihan ja viholliskuvien kieli ei ole leimannut vain sotaa käyneiden alueiden viestimiä, vaan samankaltaisia merkkejä on havaittu useimmissa alueen maissa.

Tiedämme suhteellisen paljon siitä, miten New York Times, CNN ja muut läntiset valtaviestimet kuvaavat kansainvälistä politiikkaa. Tiedämme summitaisesti, että esimerkiksi Serbian, Kroatian ja Bosnian tiedotusvälineet ovat olleet sotapropagandan välineitä. Mutta minkä verran tiedämme esimerkiksi Romanian, Bulgarian, Albanian – tai edes Kreikan ja Turkin kaltaisten Nato-maiden joukkoviestimistä? Entäpä Makedonia, Slovenia ja Montenegro?

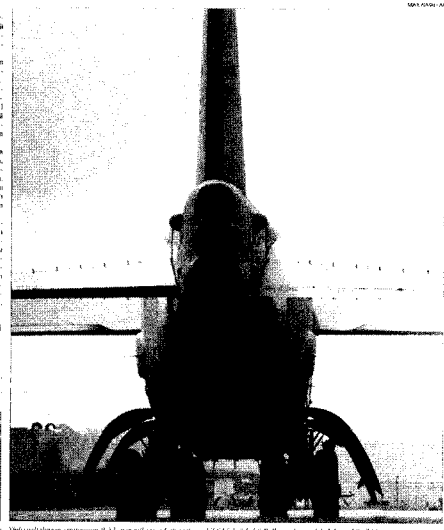
Minä en ainakaan tiedä juuri mitään; todennäköisesti olen jo edellä nimennyt alueita ja kirjoittanut niiden nimiä väärin. Silti olen kommentoinut julkisesti "Balkanilla käytävää mediasotaa" – siis läntisten joukkoviestimien USA:n sotilastoimista antamaa kuvaa ja Yhdysvaltain tiedotusstrategioita.

On tietysti merkittävää, miten läntiset joukkoviestimet ovat uutisoineet Yhdysvaltain johtamat sotatoimet Bosniassa ja Kosovossa. Ehkä vielä tärkeämpää olisi kuitenkin tutkia sitä, miten konfliktialueen omat viestimet ovat olleet kylvässä sodan siemeniä ja lannoittamassa väkivallan peltoa. Tärkeätä olisi myös selvittää sellaisten alueiden joukkoviestintää, joissa konfliktin uhka on olemassa tai joissa on onnistuttu etenemään sodasta kohti rauhaa.

Naton ilmaiskut Serbiaa vastaan lähenivät

Kosovo-neuvottelut kariutuivat
Primakov kääntyi takaisin kesken USA:n-matkansa
Clinton puolusti sotilastoimia

240 000 ihmistä
Naton päämäärä on leijonin voimien avulla alustaa tähtäin Yhdysvaltojen voimien avulla...
Yhdysvallat on...
Clintonin...
Sivu C 1

Yhdysvallat...
Naton...
Clintonin...
Sivu C 1

HELSINGIN SANOMAT 24.3.1999

Huomaamaton näkyväksi

Kriisialueiden sisäisen joukkoviestinnän merkittävä rooli konfliktien laajenemisessa on itsestäänselvyys monille, jotka ovat asuneet tai työskennelleet sotaja selkkausalueilla. Radio Mille Collines, Ruandan vuoden 1994 kansanmurhan äänekäs kannustaja, on yksi esimerkki. Balkanin kriisialueilla useiden joukkoviestimien keskeinen sanoma on ollut kiihotus toisia kansanryhmiä vastaan, ennakkoluulojen, rujojen stereotyyppien ja sopiviksi silvottujen myyttien lakkaamaton rummutus.

Puhe "merkittävästä roolista" ei kuitenkaan vielä kerro paljoakaan siitä, miten joukkoviestimien vaikutus konfliktien kärjistymisessä toteutuu ja miten viestintä nivoutuu sotilaallista ratkaisua edistäviin kulttuurisiin ja poliittisiin kehityskulkuihin. Itse uskon siihen, että joukkoviestinnän vaikutus on kaikkein voimakkainta konfliktien varhaisessa vaiheessa, jossa näkökulmat alkavat vähin erin, osin huomaamatta, kaventua kaventumistaan. Lopulta julkisuuteen jää vain ohut siivu, jossa näkyvät räikeässä valossa oman ryhmän edut ja

Serbitelevisiolla on toinen totuus

SASKA SNELLMAN
Helsingin Sanomat

Suurin osa serbeistä saa kaiken tietonsa maailmasta Jugoslavian televisiosta. Televisio taas on täysin hallituksen valvonassa. Sodan aikana televisios-
ta on tullut serbeille niin tärkeä propagandaväline, että Nato on uhannut vaientaa sen asevoimin.

Jugoslavian televisiota katselemalla tilanteesta saa niin erilaisen kuvan kuin läntisistä uutisvälineistä, että tuntuu kuin kyse olisi eri sodasta.

Kosovon albaanipakolaisia ei televisiossa juuri näytetä. Serbitelevisiion mukaan albaanit eivät pakene serbejä, vaan Naton pommituksia. Naton iskut taas osuvat tv-kuvissa kouluihin, koteihin ja siltoihin, eivät sotilaskohteisiin.

Televisiion Jugoslavia on täynnä konserteja ja mielenosoituksia, joissa taipumaton serbikansa uhmaa fasisistia hyökkääjiä.

Kirjeenvaihtajien raporteissa tuki Jugoslavialle kasvaa päivä päivältä.

Sivu D 3

Jugoslavian televisio näytti keskiviikkoiltana kuvia ilmapuolustuksesta.

Päiväkirja Kosovon kriisialueelta

HELSINGIN SANOMAT 11.4.1999

"oikeutetut vaatimukset" sekä vihollisen niihin kohdistama uhka. Peitetyiksi jäävät kaikki sellaiset näkökulmat, jotka valottaisivat tilannetta ulkopuolisin silmin – saati että tarjottaisiin mahdollisuus tarkastella konfliktia vihollisen vinkkelistä.

Sodan aikana joukkoviestinnän vaikutus on usein vähäisempää, koska silloin viestimet ovat avoimesti ja tunnistettavasti propagandatorvia ja koska silloin puhuu sodan oma voiman logiikka, eivät argumentit. Välittömästi konfliktin päätyttyä joukkoviestinnän vaikutus ei myöskään aina ole kaksinen; rauha on tavallisesti seurausta osapuolien uupumuksesta, toisen voitosta tai kolmannen osapuolen väliintulosta. Rauhan vakiintumisen prosessi, konfliktin perusteiden purkaminen ja näkökulmien avartuminen, sen sijaan korostaa uudelleen viestimien roolia. Rauhanprosessi voi parhaimmillaan johtaa tilanteeseen, jossa esimerkiksi sisällissodan aseellinen yhteenotto korvautuu joukkoviestinnän julkisuudessa toteutuvalla poliittisella kamppailulla.

Sodan kuuma vaihe herättää aina niin journalistien kuin tutkijoiden intohimon; aineisto on dramaattista ja värikylläistä. Sodan varhaiset siemenet tai vainot, joita toteutetaan nälän ja syrjinnän hiljaisin ase-in, näkyvät usein valloisemmin, koska niiden luonto ei ole propagandan pömpöösiä raikuvuutta, vaan näkökulmien ja etujen poissaoloa.

Ajatus siitä, että sodan hiipivä eteneminen ihmismielissä voitaisiin havaita tutkimalla joukkoviestintää, ei ole uusi. Tarkasti tulkiten joukkoviestintä voi toimia kulttuurin ja yhteiskunnan muutosten tunnistimena. Kansainvälisellä yhteisöllä voisi olla paremmat edellytykset ehkäistä konflikteja, jos ne voidaan havaita jo alkuvaiheessaan. Ennaltaehkäisy voi tarkoittaa esimerkiksi monipuolisen ja näkökulmiltaan lavean joukkoviestinnän tukemista, taloudellista

apua tai poliittista ja diplomaattista toimintaa. Olisiko tarpeen yhdistää esimerkiksi kansalaisjärjestöjen paikallistuntemus ja yliopistojen tutkimusresurssit, jotta kriisiherkkien alueiden viestinnän seuranta olisi nykyistä kattavampaa ja saisi laajemman julkisuuden?

Kohti rauhaa

Rauha ei liene koskaan pysyvä harmonian tila, vaan sitkas prosessi, jossa yhteiskuntien sisäistä ja välistä väkivaltaa ehkäistään ja vähennetään väkivallattomin keinoin.

Tästä prosessista, sen ongelmista ja onnistumisista, saa kuvan esimerkiksi Miia Nuikan pro gradu-työstä "Sodan vai sovun puolella" (Tampereen yliopisto 1999), jossa hän tutki kolmen salvadorilaisen lehden kirjoittelua vuonna 1992, välittömästi rauhansopimuksen solmimisen jälkeen ja kuusi vuotta myöhemmin vuonna 1998. Tulokset olivat toivoa herättäviä; vielä vuonna 1992 lehdet olivat melko tiukasti linnoittautuneet omien sotilaallisten ja poliittisten viiteryhmiensä taakse ja viholliskuvat toisesta osapuolesta olivat osin karkeita. Vuonna 1998 kaikki lehdet olivat avautuneet merkittävästi; niiden luomasta julkisuudesta oli tullut erilaisten yhteiskunnallisten näkemysten kohtausta paikka. Journalismi oli muuttunut ammattitaitoisemmaksi, itsenäisemmäksi, kriittisemmäksi ja osin myös epäkohtia paljastavaksi.

Salvadorissa rauhan toi väsyminen pitkään sisällissotaan, jossa ei kummallakaan osapuolella ollut voiton mahdollisuutta. Rauhan vakiinnuttamisessa joukkoviestimien osuus on ollut tärkeä. Kansainvälinen tuki joukkoviestinnän moniäänisyyden ja tason edistämiseksi saattaa olla jopa tärkeämpää kuin esimerkiksi talouden ja liikenteen perusrakenteisiin kohdennettu apu. Tuotantolaitokset tai sillat voidaan tuhota uudelleen varsin nopeasti, mutta avartuva julkisuus luo sellaisia ajattelu- ja toimintatapoja, jotka nostavat nopeasti kynnystä luisua uudelleen aseelliseen välienselvittelyyn.

Entisen Jugoslavian alueella avustus- ja rauhanturvatyötä tekevät järjestöt ovat ainakin osin havainneet joukkoviestinnän merkityksen; avointa ja vapaata viestintää yritetään pönkittää alueilla, jotka uhkaavat luisua konfliktiin ja nostaa pystyyn jo sodan kokeneilla alueilla. Tietämättömyyden luomalla varmuudella kysyn: panostetaanko asiaan tarpeeksi ja oikeaan aikaan?

*Heikki Luostarinen
Professori, Jyväskylän yliopisto*